

על פעולה הפכית, כידוע שיש משמעויות הפוכות באותו השורש. העירני על כך הרי"ד ויזר שליט"א.
 וכעת אפשר להבין שאמוראי בבל – לפי ההוה-אמינא ולא לפי המסקנא – בדקו המלים שחט
 וחבב שמובנן הריגה, אם על פי שתי אותיות שלהן אפשר להכיר לאיזו קבוצת מלים הן שייכות
 כדי לקבוע צורת ההריגה ומקומה, ומצאו: ממקום ששח ושוחח, או ממקום שזב וזבחים או
 ממקום שמוציא קול וסחים שיחה, והבינו כך את דברי רבי ישמעאל, עד שעזבו ההוה-אמינא
 ובאו למסקנא שלא בדרך זו למדו אלא שהלכה למשה מסיני היא.
 ואם קצת ירווח בהערות אלו, אשמח, ואף אם לא, מותר לי לנסות להסביר את דרשות חז"ל
 באופן זה, ושמא ילמדו מדרך פירושו להבין דבריהם אף במקומות אחרים' (מתוך 'עלה' יונה' להר"י
 מרצבך זצ"ל, עמ' קו ואילך – פורסם ב'המעין' תמוז תש"מ).

דף כח

'מיתיבי, שחט את הושט... ואילו שחיטה בגרירת לא קתני?!' – כלומר, היה לו לומר: שחט אחד
 מהסימנים ואחר כך נשמת השני וכו' – מכך שלא שנה כן, משמע שנקט וושט דוקא. (תורת חיים. וע' ע'
 בתדושי הר"ן).

'תא שמע, שחט חצי גרירת ושהה כדי שחיטה אחרת, וגמר – שחיטתו כשרה. מאי לאו בעוף ומאי
 גמרה – גמרה לגרירת' – הגרירת היינו הקנה – והרי מועילה שחיטת הקנה, וקשה על רב אדא.
 (פשוט)

(ע"ב) 'רבי יהודה אומר: עד שישחוט את הוורדין' – בצואר העוף (כמו בצואר האדם), ישנם ארבעה
 כלי דם גדולים; שנים מהם פנימיים, הסמוכים לסימנים, אחד מכאן ואחד מכאן, שהדם מקלח
 בהם בחזקה מן הלב אל הראש, (והם הנקראים כיום 'עורקים'). ועוד שנים חיצוניים, הסמוכים לעור,
 שבהם הדם חוזר אל הלב, ואותם כלי דם, מלאים בדם גם לאחר השחיטה, כיון שהדם זורם בהם
 באיטיות.

מדברי הרמב"ם (בפירוש המשנה, שכתב שהם 'גידים דופקים' – כלומר בהם מורגש דופק הלב) משמע
 שה'ורדין' שדיבר ר' יהודה, הם אותם ה'עורקים', בהם הדם מקלח ויוצא בחזקה בשעת חיתוכם, (וכן
 משמע קצת מדברי רש"י במשנה. וכן נראה מבואר לכאורה ממה שאמרו בגמרא שהורידים סמוכים לוושט יותר מלקנה –
 ואילו היתה הכוונה לחיצוניים, כמדומה שאינם סמוכים יותר לוושט).

ואולם יש שפרשו שהכוונה לאותם ורידים חיצוניים, שבהם חוזר הדם אל הלב. (ע' במובא בפתחי תשובה
 כב, א ובדרכי תשובה סה, ו). ויש אומרים שהכוונה על הכל, וצריך לחתוך את כל ארבעת כלי הדם. ואולם
 בתוספתא מפורש בדברי ר' יהודה 'שני ורידין'. (עפ"י שיחת חולין, עמ' עד. ע"ש פירוט הדעות השונות).

'אמר רב חסדא: לא אמר רבי יהודה אלא בעוף, הואיל וצולוהו כולו כאחד, אבל בהמה כיון דמנתחה
 אבר אבר – לא צריך' – ואם בא לצלות הבהמה כולה כאחת, כעין פסחים – כתבו הראשונים (רמב"ן,
 רשב"א ועוד), נוהג בה מנהג העוף, כלומר ישחוט את הוורדין, והרי היא כשרה לצלי.
 מאידך, השוחט עוף ובדעתו לצלותו חתיכות חתיכות, אעפ"כ צריך לשחוט הוורדין, כיון שדרכו
 לצלותו כאחד, חוששים שמא יימלך ויצלנו לא חיתוך. (רשב"א)

(ונחלקו הראשונים אם בדוקא נקטו צליה, אבל לענין ביטול, אין מועילה שחיטת הורדין למלוח ולבשל העוף כולו כאחד, שאין בכח המלוח להפליט הדם ככח האש. או שמא אין לחלק בין ביטול לצליה. ע' רמב"ן ור"ן ועוד).

עיונים

'תניא, רבי אומר: זובחת... כאשר צויתך – מלמד שנצטוו משה על הושט ועל הקנה, ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה' – 'למד שנתפרשה לו מצות שחיטה על פה, דהיכן צוהו בכתב'. רש"י. ה"ט"ז (י"ד א,א) הקשה ממה שאמרו בסנהדרין (נו), שבת וכיבוד אב ואם נצטוו במרה, דכתיב כאשר צוך ה' אלקיך. וקשה, מדוע בשחיטה מפרשים כאשר צויתך – בעל פה, ואילו בשבת וכיבוד אב ואם מפרשים כאשר צוך – במרה?

ולענ"ד יש ליישב, שבשחיטה בודאי היה הציווי בעל-פה, שהרי לא נכתב בשום מקום כיצד לשחוט, וממילא אין ראייה שציוה במרה, אבל שבת וכיבוד אב ואם דיניהם כתובים בפירוש, ואין ציווי בעל-פה יותר ממה שנכתב, ועל כרחק לפרש כאשר צוך במרה. ושם במרה בודאי היה בעל-פה. (מהגר"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א)

(ע"ב) 'אתמר, רב אמר: מחצה על מחצה כרוב... הכי אמר ליה רחמנא למשה: לא תשייר רובא' – 'הא שנצטוו משה לשחוט רוב, היינו מחצה על מחצה, דכיון דלא אישתייר רובא, רוב שחוט קרי ליה' (רש"י).

ולכאורה אינו מובן למה נאמר כן, הלא מסתבר יותר שאמר לו בלשון חיוב, שישחוט, ולא בלשון שלילה – שלא ישייר רוב שאינו שחוט?

ונראה בטעם הדבר, שענין שחיטה הוא נטילת חיות הבהמה ע"י השחיטה, וכל שלא נשתייר בבהמה רוב סימן, חסר לה הסימן ואינה יכולה לחיות, וממילא נעשית שחיטה כשרה, שהרי נטל חיותה. ולבסוף, שהוכיחו שחצי קנה פגום אינו טרפה, בהכרח שאין חצי קנה נחשב כשחיטה. וכן במחלוקת על מחצה פרוץ ומחצה עומד, האם נחשב כעומד או כפרוץ – חולקים, האם גדר רשות היחיד הוא על דרך השלילה, שאין המקום פרוץ, או גדר רה"י הוא מקום מגודר. ונפקא מינה – מחצה על מחצה, שאינו פרוץ ברוב ואינו גדור ברוב.

ולפי זה קשה במה שכתב הר"ן בסוכה (י: בדפי הר"ן) בשם רבנו תם, שסכך-כשר המכסה את מחצית הסוכה, כשר למאן דאמר פרוץ כעומד כשר – והלא בסכך אין סברה לומר שהלכה שרוב אויר פסול, יותר מסתבר שההלכה נאמרה לכסות בסכך כשר, ואין לדמותו למחיצה שגדרה לעכב הנכנסים, ולכן יש לדון אם נשאר רוב פרוץ, אבל בסכך מה סברה יש לילך אחר רוב אויר?

ונראה לבאר לפי מה שכתב רש"י (ריש סוכה), זו לשונו: 'שחמתה מרובה מצלתה – המועט בטל ברוב והרי הוא כמי שאינו, ועל שם הסכך קרויה סוכה'. ונראה מרש"י שסכך כלשהו נחשב סוכה, שאין שיעור לסכך, ומה שחמתה מרובה פוסל – הטעם הוא שאז הסכך, דהיינו הצל, בטל ברוב חמה, וכאילו אין סכך כלל – ולכן מובן שמחצה צל ומחצה חמה, שאין שם רוב חמה לבטל את הצל, הסוכה כשרה. (מהגר"ר זלמן גולדברג שליט"א).

א. עוד בסברות אלו ע' ברשימות שעורי הגר"ד הלוי סולוביציק – סוכה טו; קובץ ענינים להלן כט: וכן דנו האם דין רוב סימנים נובע מהכלל 'רובו ככולו', והרי כאילו נשחט הסימן כולו, או הלכה היא ששחיטת רוב מספקת

– ע' בית הלוי ח"ב יא; דבר אברהם ח"א ב; חלקת יואב יו"ד ה; אמרי משה ב; קובץ ענינים להלן לב; רשימות שיעורי הגרי"ד – סוכה שם, ובהערה.

ב. הראשונים (עתוס' כט. ותורא"ש, וע"ע רשב"א) פרשו את השוואת הגמרא משחיטה לשבירת כלי חרס, שתלוי הדבר בחשיבות, ולרב שמחצה נחשב כרוב, גם חצי כלי יש לו חשיבות כרוב ולכן אינו נטהר.

יש שהעיר לפי"ז לסברת רב כהנא שחצי אינו חשוב כרוב, מדוע נטהר הכלי בנתיצת חציו, והלא אין זו נתיצה חשובה, וכמו שחיתת חצי (ע' באגרות משה או"ח ח"ב פט).

וי"ל לפי הנ"ל, שלרב כהנא גדר השחיטה כמעשה חיובי, ולכן צריך רוב, אבל נתיצת הכלי אינה אלא ביטול חשיבות הכלי, ולא מעשה-טהרה. אמנם כבר דנו בדבר האחרונים, בגדר טהרת כלי חרס בשבירה, אם הוא ביטול שם הכלי או כמעשה-מטהר (ע' מאירי סוטה כט. קוב"ש פסחים קנד (בדף לג:)) ובהערות המהדיר לרשב"א בהוצ' מוסה"ק). אך גם למש"כ האחרונים להוכיח שהוא מעשה המטהר, י"ל שפעולת טהרתו בכך שהוא מבטל שם כלי, וזהו שם המעשה – ביטול הכלי, משא"כ שחיטה י"ל שהיא מעשה המכשיר באופן חיובי, לא נטילת חיות בעלמא).

דף כט

הערות ובאורים בפשט

'שאני לענין טרפה דבעינן רוב הנראה לעינים' – רוב הראשונים מפרשים שאין הכוונה לרוב בהפרש גדול, שניכר לעין ללא מדידה, אלא הכוונה להוציא מסוג 'רוב' הנראה ללב שדברנו בו עד עתה, שמחצה על מחצה רואים אנו אותו כרוב, כאן צריך רוב הנראה לעינים. וכן לענין שחיטה, שלמסקנא הרי היא דומה לרוב של טריפה – די ברוב של 'חוט השערה' להכשיר. (רמב"ם, רשב"א, ר"ן. וכן פסק בשו"ע יו"ד כא, א).

ואולם יש שדייקו מלשון רש"י כאן, וכן מדברי המדכאי ועוד, שלשחיטה צריך דוקא רוב עם הפרש גדול, הניכר לעין ללא מדידה מקרוב. (כן דייקו בפרי חדש ובט"ז ביו"ד שם. וע"ע בהגהות מים חיים שבסוף המסכת, לבעל הפר"ח). וכתב הט"ז שלכתחילה יש להחמיר לחוש לשיטה זו, במקום שאין הפסד בדבר. וע"ע במובא להלן קכג:).

'הי בחולין והי בקדשים' – נפקא מינה, שאם הרישא בקדשים – הרי שלא מצריך ר' יהודה שחיטת ורידין אלא בקדשים, שלדם הוא צריך, אבל בחולין – אין צריך. וכן לענין הדין המובא בסיפא, שהשוחט שני ראשים כאחת שחיטתו כשרה בדיעבד – אם מדובר על קדשים, הרי שבחולין אפשר אף לכתחילה. (עפ"י רמב"ן (עע"ש), רשב"א, תורא"ש. וע"ע מהר"ם).

(ע"ב) 'הכל מודים היכא דשחט סימן אחד עובד כוכבים וסימן אחד ישראל שהיא פסולה – שהרי נעשה בה מעשה טרפה ביד עובד כוכבים' – לאו דוקא 'סימן אחד', אלא אפילו שחט הגוי מיעוט סימן (הוושט) – נעשתה טריפה. אלא נקט 'סימן אחד' משום הדינים האחרים, וכדלהלן. (רש"ש; דובב מישרים ח"ג עו, ג).

עוד העירו האחרונים על לשון הרמב"ם, שכשגוי התחיל לשחוט פסול משום שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, והלא בגמרא מבואר שאין צורך בטעם זה – וכתבו דרכים שונות בישוב דבריו – ע' להם משנה ואור שמח הל' שחיטה ד, יג; אחיעזר ח"ג סז, ה; אגרות משה ז, ז).